

Elias, B. G. J., *Flehite 1878-2003. Geschiedenis van een vereniging en een museum* (Amersfortia reeks XVI; Amersfoort: Bekking en Blitz, 2005, 232 blz., €14,95, ISBN 90 6109 569 7).

In Nederland bestaan honderden historische kringen, geschiedkundige genootschappen en oudheidkundige verenigingen. Het overgrote deel van die gezelschappen werd in de afgelopen dertig jaar opgericht. Flehite, de oudheidkundige vereniging voor Amersfoort en omstreken, is echter veel ouder en werd opgericht in 1878. Flehite is op meer vlakken een uitzondering: die eerste historische kringen waren allemaal verbonden aan flinke steden, zoals Haarlem, Amsterdam en Den Haag, of werkten provinciebreed, zoals het genootschap Gelre. Amersfoort was toen slechts een klein provinciestadje. En nog een groot verschil: de meeste kringen kwamen voort uit een verlangen om de lokale geschiedenis te bestuderen en daarover te publiceren. Een eigen tijdschrift of jaarboek was dan ook een eerste vereiste. Flehite werd geboren uit een initiatief van Amersfoortse notabelen om de in de omgeving gelegen grafheuvels te onderzoeken en opgegraven vondsten aan de bevolking te tonen. Die nadruk op een museale functie is bij Flehite gebleven: een eigen tijdschrift moest wachten tot 1977!

Dat graven op de Leuserhei, waaruit later het museum voortsproot, moet niet al te letterlijk worden opgevat. Het daadwerkelijke handwerk werd uitgevoerd door enkele 'geschikte' arbeiders; de heren stonden in frak in de buurt om eventuele aardewerkscherven in ontvangst te nemen en later achter hun bureau te bestuderen. Hoewel het enthousiasme voor het graven al snel bekoelde, werden voldoende belangwekkende zaken bijeengebracht om een eigen museum in te richten. De naam Flehite is gebaseerd op een verkeerd gelezen aanduiding voor de middeleeuwse gouw waarin Amersfoort gelegen was. Het museum, aanvankelijk ondergebracht in de bibliotheek, later beschikend over een eigen gebouw, bevatte al snel meer dan scherven en potjes: schilderijen, tekeningen, gevelstenen, tegels, kledingstukken, charters, munten en penningen, kortom van alles wat een relatie (of soms niet eens dat) had met de geschiedenis van Amersfoort. Later kwam daar de wens bij een platform voor lokale kunstenaars te zijn, een wens die mede gestalte kreeg door samenwerking met kunstenaarsgenootschappen en aankoop van modern werk.

Elias, zelf decennialang directeur van Flehite, beschrijft in diverse hoofdstukken de geschiedenis van vooral toch het museum Flehite. Logisch, omdat voor de vereniging het museum het belangrijkste was. Bezit legt verplichtingen op, niet alleen met betrekking tot de collectie maar ook tot het gebouw. En hoewel regelmatig mecenasen in de persoon van rijke bestuursleden de vereniging financieel bijsprongen, is het vooral een verhaal van geldtekort. Geld voor personeel, voor aankopen, voor beheer en behoud van de collectie en vooral voor onderhoud en verbouwing van de museumpannen. Het bestuur bestond altijd uit vrijwilligers, die zich met hart en ziel gaven voor de goede zaak, maar zichzelf soms zozeer vereenzelvigden met het museum dat ze hun ideeën en plannen als de enig zaligmakende beschouwden. Dat leidde tot

wrijvingen en soms tot onverkwikkelijke, jarenlange persoonlijke ruzies, die eindigden in teleurstelling en verbittering. Ook de conservator van het museum was altijd een vrijwilliger, die het werk naast een soms zware dagtaak uitvoerde, wat het lastig maakte om kritiek te uiten. Pas in 1976 kwam de eerste professioneel aangestelde directeur aan het bewind, de auteur van dit boek.

Elias had kunnen kiezen voor een persoonlijke geschiedenis, maar koos er juist voor om grote afstand te bewaren. Hij doet dat door vooral in te gaan op de meer technische zaken, zoals de groei van de collectie, de zorg voor behoud, beheer en restauratie en de georganiseerde tentoonstellingen. Daardoor wordt het laatste deel van het boek een beschrijvend verhaal, waarin geen analyse of oordeel wordt gegeven over de ontwikkelingen. Ook ontbreekt een vergelijking met andere regionale musea. Het boek eindigt met de fusie van het museum met andere musea in Amersfoort en verbreking van de band tussen oudheidkundige vereniging en museum. Ook die ingrijpende gebeurtenissen komen slechts summier aan de orde. Dat is jammer. Historische verenigingen zijn eigenlijk het lekenvolk, waarvan de beroepshistorici de priesters zouden moeten zijn. Te weinig echter ontmoeten deze groepen elkaar, en juist door bestudering van dit soort lokale musea en verenigingen kan worden nagegaan waarop de historische belangstelling van 'het brede publiek' is gebaseerd en hoe die 'bediend' kan worden. Dat gebeurt in deze studie niet, voor een deel door de nadruk op het museum als instelling en omdat voor een meer inhoudelijke analyse de afstand van de schrijver tot het onderwerp te klein is. Een mooi gedenkboek, maar het verschijnsel historische kring verdient een dieper gaande en misschien zelfs een meer sociologische bestudering. Kees Ribbens gaf er in zijn proefschrift uit 2002 al een aanzet toe (*Eigentijds verleden. Alledaagse historische cultuur in Nederland 1945-2000*). Het onderwerp kan veel licht werpen op de mentaliteit van ons tijdsgewricht

Fred Vogelzang

Hilton, Chr., *Mayflower. De reis die de wereld veranderde* (Zutphen: Walburg Pers, 2005, 255 blz., €39,50, ISBN 90 5730 385 X).

Een fascinerende reis maakt nog niet een fascinerend boek. De tocht van de Engelse puriteinen die Engeland in 1608 ontvluchtten en zich na twaalf jaar in Amsterdam en Leiden via Delfshaven en Plymouth naar het huidige Massachusetts trokken op de *Mayflower* is standaardkost in de geschiedenisboeken. De Engelse journalist Christopher Hilton merkte dat er desondanks weinig algemene kennis over deze grondleggende gebeurtenis was en besloot de geschiedenis weer te vertellen voor een breed publiek. Hij leunde daarbij zwaar op de verslagen van tijdgenoten William Bradford en Edward Winslow en vele secundaire bronnen.

Hiltons boek begint veelbelovend. Hij is zich bewust van de weerbarstigheid van het historisch onderzoek, herkent chronologische en geografische problemen, maar verslikt zich in de benadering van de bronnen. Lange citaten uit primaire en secundaire bronnen wisselen elkaar zonder waarschuwing af, zo blijft onduidelijk of de lezer met een bron of met een later commentaar te maken heeft. In een poging om het verhaal dichterbij de lezer te brengen verliest de auteur zich vaak in overbodige speculaties van het soort ‘zouden ze geweten hebben dat...?’ die niets verduidelijken.

Dat is wel het geval met de moeite die de auteur heeft genomen om de plaatsen te bezoeken en op foto's vast te leggen en de genealogieën na te pluizen. Zo komt de regio tot leven en worden afstanden voorstelbaar. Dezelfde tijd die hij heeft gestoken in het verduidelijken van de opleiding en netwerken van de leiders van de puriteinen in het Engelse Scrooby (Brewster, Robinson en Bradford) had hij moeten steken in het belichten van hun religieuze motieven. Waarom waren deze puriteinen bereid huis en haard te verlaten om een overtuiging? Wat was er zo dringend in het streven om de kerk van Engeland te zuiveren en de kerkelijke politiek te weerstaan?

Het lijkt er sterk op dat de vertaling met te veel haast tot stand moest komen, want het boek wemelt van de verschrijvingen. De puriteinen hadden beslist geen pastoors (hoogstens pastors of geestelijken), illegale huwelijken noemen we onwettig; protestanten komen niet bijeen in congregaties maar in kerkelijke gemeentes. Uiterst merkwaardig is het om de twee kampen op de Dordtse synode van 1618/19 als arminianen en calvinisten in plaats van gomaristen aangeduid te zien. Beide groepen behoorden echt tot de calvinisten. Arminius' tegenspeler heette Gomarus en niet Gomer. Ook de herhaalde misspelling van Delftshaven doet vermoeden dat er geen correctieronde is geweest. De kaartjes in het boek zijn niet accuraat en de sommige ondertitels zijn verwisseld.

Ook de auteur lijkt haast te hebben gehad. Hoe verder het verhaal zich ontrolt, hoe verwarrender de hoofdstuktitels worden totdat in het laatste hoofdstuk een heel nieuwe richting wordt ingeslagen. In een poging om de gevolgen van de sluiting van het verdrag aan boord, het *Mayflower Compact*, in kaart te brengen, put de auteur volop uit de mondelinge mededelingen van